

ӘОЖ 37.013; МҒТАР 14.07.07

<https://doi.org/10.47526/2024-4/2664-0686.127>Ж. АБДИЕВА¹, Б.Т. ОРТАЕВ², А.И. ИСАЕВ³¹Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің PhD докторанты
(Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: juzya10@mail.ru²педагогика ғылымдарының докторы, доцентХалықаралық туризм және меймандостық университеті
(Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: b.ortaev@iuth.edu.kz³PhD, Халықаралық туризм және меймандостық университетінің
қауымдастырылған профессоры м.а. (Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: abdi.kz.2014@mail.ru

ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНІҢ ӨНІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Аңдатпа. Оқыту үдерісі және оның өнімді болуы педагогтарды қызықтыратын мәселе ретінде қарастырылады. Көптеген зерттеулерде оқыту үдерісі іс-әрекет үдерісінің құраушыларына сәйкес қарастырылуы керектігі айтылады, оның ішінде: мақсатты-мотивациялық, операциялық, процессуалдық және рефлексивті-бағалаушылық. Осы құраушылар өз кезегінде оқыту барысында мұғалім мен оқушы іс-әрекеті тұрғысынан білім сапасын арттыратын және оқытудың өнімділігін құраушылар ретінде ұсынылады.

Зерттеулерге сәйкес оқытудың өнімділігіне ықпал ететін негізгі факторлар анықталған, олардың ішінен бастылары ретінде: оқушылардың зерделейтін оқу материалдары, оқытудағы ұйымдастырушылық-педагогикалық ықпал, оқушының оқу мүмкіндіктері мен оқу жұмыстарын жүзеге асырудағы уақыт факторлары алынады. Сондай-ақ ұйымдастырылған оқыту үдерісінің нәтижелері (білім, іс-әрекет және өнім) өз кезегінде өнімді оқытудың нәтижелері болуы мүмкін. Оқытудың өнімділігін бағалау көрсеткіштері ретінде: ұйымдастырылған оқыту үдерісінің барысындағы оқушылардың білім деңгейінің және олардың тәрбиесінің артуы; оқушылардың практикалық іскерліктер мен дағдыларды жүзеге асыруы; оқушылардың ақыл-ойының дамуы; алынған теориялық мағлұматтарды оқушылардың практикада қолдана білуі; оқушылардың оқу еңбегіне үйренуі, материалды саналы түрде игеруі және саналы түрде оқуы, бір нәрсе туралы ұжымдық ойлауы арқылы ойды жеткізе білуі; оқушылардың дүниетанымы, өзіндік талдауы және білімділігі, т.б. алыну керектігі де айтылады.

Бұл мақалада оқыту үдерісінің өнімділігін бағалау көрсеткіші ретінде: оқушылардың оқу-ұйымдастырушылық, ақпараттық іскерлікті жеткілікті түрде меңгеруін; оқушылардың саналы түрде рефлексия мен кері байланысты мұғалімге, оқушыға, оқушыларға беруін; оқушылардың білім деңгейінің (Блум таксономиясы бойынша) артуын; оқушылардың практикалық іскерліктер мен дағдыларды немесе психомоторлы дағдыларды жүзеге асыруын; оқушылардың оқу-тәрбие үдерісіне эмоционалдық-құндылықтық қатынасының тұрақты болуын алу ұсынылады.

* Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз:

Абдиева Ж., Ортаев Б.Т., Исаев А.И. Оқыту үдерісінің өнімділігін бағалау көрсеткіштері // *Ясауи университетінің хабаршысы*. – 2024. – №4 (134). – Б. 361–374. <https://doi.org/10.47526/2024-4/2664-0686.127>

*Cite us correctly:

Abdieva J., Ortaev B.T., Isaev A.I. Oqytu uderisinin onimdiligin bagalau korsetkishteri [Indicators for Evaluating the Performance of the Educational Process] // *Iasauı universitetinin habarshysy*. – 2024. – №4 (134). – B. 361–374. <https://doi.org/10.47526/2024-4/2664-0686.127>

Мақаланың редакцияға түскен күні 03.06.2024 / қабылданған күні 30.12.2024

Кілт сөздер: оқыту, оқыту үдерісі, өнімділік, бағалау, оқыту үдерісінің өнімділігі, өнімділікті бағалау көрсеткіштері.

Zh. Abdiyeva¹, B.T. Ortaev², A.I. Isaev³

¹*PhD Doctoral Student of Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University (Kazakhstan, Turkistan), e-mail: juzya10@mail.ru*

²*Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor International University of Tourism and Hospitality (Kazakhstan, Turkistan), e-mail: b.ortaev@iuth.edu.kz*

³*PhD, Acting Associate Professor of International University of Tourism and Hospitality (Kazakhstan, Turkistan), e-mail: abdi.kz.2014@mail.ru*

Indicators for Evaluating the Performance of the Educational Process

Abstract. The educational process and its productivity are considered an issue of interest to teachers. Many studies indicate that the learning process should be considered according to the components of the action process, including: motivational, operational, procedural, and reflexive-evaluative. These components, in turn, are offered as components that improve the quality of education and the productivity of learning in terms of the activities of the teacher and students during training.

According to the research data, the main factors affecting the productivity of learning have been identified, the main ones are: educational materials studied by students, organizational and pedagogical impact in teaching, student learning opportunities, and temporary factors in the implementation of educational work. In addition, the results of an organized learning process (knowledge, actions, and product) can be the results of productive learning.

As indicators of evaluating the effectiveness of learning: increasing the level of education of students and their education during the organized educational process; the implementation of practical cases and skills of students; mental development of students; the ability of students to apply the theoretical information received in practice; students learn to study, assimilate and read material consciously, be able to express thoughts through collective thinking about something; the students' worldview, introspection, and education, etc. it is also said that it should be accepted.

In this article, as an indicator of the effectiveness of the training process: so that students sufficiently master educational, organizational, information, and business skills; so that students consciously provide reflection and feedback to the teacher, student, and students; improving the level of education of students (according to Bloom's taxonomy); implementation by students of practical cases and skills or psychomotor skills; it is recommended to achieve a stable emotional and value attitude of students to the educational process.

Keywords: training, training process, productivity, evaluation, productivity of the training process, performance evaluation indicators.

Ж. Абдиева¹, Б.Т. Ортаев², А.И. Исаев³

¹*PhD докторант Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави (Казakhstan, г. Туркестан), e-mail: juzya10@mail.ru*

²*доктор педагогических наук, доцент
Международный университет туризма и гостеприимства
(Казakhstan, г. Туркестан), e-mail: b.ortaev@iuth.edu.kz*

³*PhD, и.о. ассоциированного профессора Международного университета туризма и гостеприимства (Казakhstan, г. Туркестан), e-mail: abdi.kz.2014@mail.ru*

Показатели оценки производительности учебного процесса

Аннотация. Учебный процесс и его продуктивность рассматриваются как вопрос, интересующий педагогов. Согласно многим исследованиям, процесс обучения следует рассматривать в соответствии с компонентами, составляющими процесс действия, такими как мотивационный, оперативный, процессуальный и рефлексивно-оценочный. Эти компоненты, в свою очередь, предлагаются в качестве компонентов, повышающих качество образования и продуктивность обучения с точки зрения деятельности преподавателя и обучающихся во время обучения.

В соответствии с исследованиями определены основные факторы, влияющие на продуктивность обучения, основными из которых являются: учебные материалы, изучаемые учениками, организационно-педагогическое воздействие при обучении, возможности обучения студентов и временные факторы при осуществлении учебной работы. При этом результаты организованного процесса обучения (знания, действия и продукт), в свою очередь, могут быть результатами продуктивного обучения.

В качестве показателей оценки эффективности обучения определены: повышение уровня знаний обучающихся и их воспитания в ходе организованного учебного процесса; реализация учащимися практических умений и навыков; умственное развитие учащихся; способность учеников применять полученную теоретическую информацию на практике; умение читать, изучать и усваивать материал осознанно, умение выражать мысли посредством коллективного обдумывания чего-либо; мировоззрение учащихся, самоанализ и образование и т.д.

В данной статье в качестве показателей оценки результативности процесса обучения предлагаются: овладение учащимися в достаточной степени учебно-организационными, информационно-деловыми навыками; умение учащихся сознательно предоставлять рефлексии и обратную связь учителю, ученику и ученикам; повышение уровня образования учащихся (по таксономии Блума); реализация учащимися практических умений и психомоторных навыков; устойчивое эмоционально-ценностное отношение учеников к образовательному процессу.

Ключевые слова: обучение, процесс обучения, продуктивность, оценка, продуктивность учебного процесса, показатели оценки продуктивности.

Кіріспе

Мектептегі білім берудегі өзгерістердің бірі ретінде жаңартылған білім беру жағдайындағы критериалды бағалауды айтуға болады. Жаңартылған білім беру жағдайындағы негізгі өзгерістер оқушылардың ойлау дағдыларын дамыту, оқытудағы ақыл-ой операцияларын оқу жұмысының барлық түрінде шығармашылықпен қолдануға дағдыландыру. Сонымен қатар, критериалды бағалауда анықталған оқу мақсаттары мен нәтижелерге бағытталған оқыту үдерісін ұйымдастыруды назарға алады. Аталған өзгерістердің жүзеге асырылуы оқытумен қатар бағалаудың, әсіресе критериалды бағалаудағы теориялар мен қалыптастырушы бағалаудың әдістерімен және стратегияларымен байланысты күшейтіледі. Осыған сәйкес критериалды бағалау технологиясы курсының ЖОО оқытылуы болашақ мұғалімдердің педагогикалық даярлығын жетілдіруге бағытталатынын көруге болады. Ал мектеп жағдайында педагогтардың даярлығы критериалды бағалау жүйесін жүзеге асырудағы әдістемелік бірлестік, мектеп және өңірлік үлестірушілердің жұмыстарымен қамтамасыз етілетіні белгілі.

Қазіргі уақытта еңбек нарығын қанағаттандыру үшін мектептен бастап өнімді оқытуды жүзеге асыру мақсат етілуде. Осы тұрғыдан алғанда өнімді оқытуға бағытталған заманауи мектептік білім беру үш міндетті функцияны жүзеге асыруды талап етеді, олар оқытудың: дамытушылық, қалыптастырушы және пәндік шығармашылық сипатын қамтамасыз ету.

Аталған мәселе мектептегі оқытуда назарға алынады және пәндер бойынша дамытушылық, қалыптастырушы және шығармашылық оқытуды жүзеге асыру оқушылардың мектепті бітіргеннен кейін білім беруді одан әрі дамытудағы жүйе құраушы элементіне айналуы тиіс. Аталған оқыту сипаты оқудағы өнімділікпен байланысты. Ал, өнімділік – ағылшын тілінде сөз сөйлеу, орындау, көрсету, түсіндіру, факт, жетістік немесе орындау деген мағынаны білдіреді. Оқу-тәрбие үдерісінің барысы мен нәтижелеріне түрлі себептер әсер етеді. Олардың негізгілері факторлар деп анықталса, ал олардың жиынтығы шарттар деп аталады. Шарттар мен факторлар оқыту үдерісінің өнімділігін анықтайтын алғышарттар ретінде қарастырылады.

Қазіргі қоғамның мектептік білім беру ісіне әлеуметтік тапсырысы, бір жағынан білім алушыларға қажетті жеке және әлеуметтік өсуді дамытуға мүмкіндік берсе, екінші жағынан, үлкен көлемдегі ақпаратпен жұмыс істеудің тұрақты дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Сондықтан, мектепте базалық оқу материалын игеру бойынша білімділіктен - ақпараттық-іс-әрекеттік тұғырға көшу негізінен мектептің білім беру қызметін өнімді оқытуға бағытталады. Аталған тұжырым мектептегі білім беру мақсаттарының фокусын шығармашылық ойлауға үйрету мен білім алуға (оқуға) ықпалын ауыстырады. Оған мектеп пәндерін өнімді оқыту арқылы қол жеткізіледі.

Сонымен, өнімді оқытуға бағытталған заманауи мектептік білім берудің міндетті функцияларын жүзеге асыруы керек, олар: оқу материалының сапасын арттыру, шығармашылық ойлауға үйрету және білім алуға педагогикалық ықпал ету арқылы білім алушылардың оқу қабілетін дамыту, оқыту уақытын тиімді пайдалану. Бұл, өз кезегінде, мұғалімдердің білім берудегі іс-әрекетін өнімді оқыту үдерісіне сай, іс-әрекет мазмұнындағы педагогикалық ықпал етуді құрылымдауды, оқу-тәрбие үдерісіне ықпал ететін факторлар мен олардың сипатын анықтауды алға тартады.

Өнімді оқытуды ұйымдастыру мен оның барысын және нәтижелерін бағалау қиындықтар туғызады. Оның себебі, оқыту үдерісін ұйымдастыру үшін игерілетін материалды және оқытуды ұйымдастыру әдістемесін білу жеткіліксіз. Бұл жағдайда оқытуға бағытталған «объектіні», білім алушыны, оның мүмкіндіктерін, жағдайын және оқу қабілеті мен мотивтерін анықтай білу маңызды.

Қазіргі уақытта көп жағдайда оқыту барысында қалыптастырушы бағалау жүзеге асырылса, оның нәтижелері жиынтық бағалаумен анықталады. Ал, жалпы оқыту үдерісінің өнімділігі толық мәнді бағаланбай жататыны белгілі. Сол себепті де мақаланың мақсаты оқыту үдерісінің өнімділігін бағалаудағы негізгі көрсеткіштерді анықтау және оның ғылыми пікір алмасуға ұсыну болып табылады.

Зерттеу әдістері

Ғылыми жұмыс бойынша шетелдік және отандық психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік және оқу-әдістемелік әдебиеттер мен жекелеген оқу материалдары зерделенді, тақырыпқа қатысты диссертациялық зерттеу материалдарын талдау, зерттеу материалдарын салыстыру, нақтылау, жинақтау, қорытындылау жүзеге асырылды. Осының негізінде «өнімді оқыту» немесе «оқыту үдерісінің өнімділігі» ұғымдарының мәні нақтыланды. Сонымен қатар, өнімді оқытудың көрсеткіштері анықталды.

«Оқыту үдерісінің өнімділігі», «оқыту үдерісінің өнімділігін бағалау» сияқты тақырыпқа қатысты негізгі ұғымдарға және басқа да ұғымдарға берілген анықтамалар мен түсіндірмелерге сәйкес білім алушылармен, мектеп мұғалімдерімен және оқытушылармен сұрақ-жауап ұйымдастырылды. Нәтижесінде зерделеп отырған ұғымдар жөніндегі түсінік түрліше түсінілетіні анықталды.

Өнімді оқытуға сәйкес білім беруге қатысты нормативті және оқу-әдістемелік құжаттар талданды, оның ішінде жаңартылған білім беру мазмұнына сәйкес құжаттар да зерделенді.

Талдау мен нәтижелер

Зерттеу тақырыбына байланысты және оның мазмұнын ашатын бірқатар ұғымдардың түсіндірмелерін анықтау жүзеге асырылды. Олардың негізгілері: оқыту, өнімді, оқыту өнімділігі, бағалау, бағалау критерийі.

Қазіргі уақыттарда «өнімді» және «оқыту өнімділігі» ұғымдары туралы түсініктер мен түсіндірмелерді әдебиет көздерінен көруге болады.

Зерттеу жұмысымызға қатысты «Өнімді» ұғымы сөздіктерде [1, 665-б.; 2, 669-б.; 3, 607-б.]: «шығымы, өнімі мол; нәтижелі, табысты; нәтиже беретін» деген сөздерді беретінін көруге болады. Осылардың оқыту үдерісіне де қатысты екендігі анықталды. Қазіргі уақыттағы критериалды бағалау жағдайындағы оқытудың нәтижелерге бағытталуы да өнімді оқытудың бір көрінісі. Оқытудың нәтижелі болуы оқытудың мақсатына, қалыптастырушы бағалаудың үйлесімді жүзеге асырылуына және оқыту критерийлері мен тапсырмалардың оқу мақсаты мен мазмұнына сәйкестілігі сияқты құраушыларға байланысты.

Педагогика және психология бойынша түсіндірме сөздікте: «Өнімді еңбек (производительный труд) – тұтынушылық құны бар материалдық игіліктер мен зияттық әрекет өнімдерін жасайтын еңбек» деп анықтама берілген [4, 170-б.]. Бұл сөз тіркестерінен «өнімді» деген ұғымы «игіліктер мен зияттық әрекеттер жасаудағы» іс-әрекет ретінде көрініс тауып отырғандығын көруге болады. Оқыту үдерісінде тек оқыту мақсатына сәйкес нәтижеге қол жеткізу ғана емес, сонымен қатар оқу жетістіктері де үлкен мәнге ие. Көп жағдайда оқу жетістіктері ретінде оқыту нәтижелері алынады және соған сәйкес бағалау критерийлері әзірленеді.

Ал, «оқыту» ұғымы педагогикалық әдебиеттер мен сөздіктерде кеңінен берілген. Олардың кейбіреуін алып қарастыруға болады, мәселен педагогикалық энциклопедияда [5, 201-б.]: «Оқыту – бұл ұйымдасқан қарым-қатынас процесі, оның барысында таным басқарылады, оның субъектілерінің әлеуметтік-тарихи тәжірибені игеруі, кез-келген іс-әрекетті жаңғырту және игеру жүреді; оқытушы (оқыту) және оқушы (оқу) жүзеге асыратын екі жақты процесі алып жүреді» - деп берілсе, В.А. Слостениннің авторлық бірлестікте жазылған «Жалпы педагогика» оқу құралында [6, 125-б.]: «Оқыту – жүйелі білім алудың ең маңызды және сенімді тәсілі. Педагогикалық процестің барлық маңызды қасиеттерін көрсете отырып (екіжақтылығы, тұлғаның үйлесімді дамуына бағытталуы, мазмұнды және процессуалдық жақтарының бірлігі), сонымен бірге оқытудың өзіндік сапалық айырмашылықтары бар» - деп тұжырымдалады. Жалпы айтқанда, оқыту - бұл педагогикалық үдерістегі мұғалімдер мен оқушылардың саналы және мақсатты іс-әрекеті ретінде қарастырылады.

Осы берілген түсіндірмелерден, «өнімді оқыту – игіліктер мен зияткерлік әрекет өнімдерін жасаудағы мұғалімдер мен оқушылардың саналы және мақсатты іс-әрекеті» ретінде түсініледі.

Өнімділік, өнімді оқыту туралы әлеуметтік-педагогикалық сөздікте төмендегіше түсінік берілген [7, 83-б.]: «Өнімділік оқушылардың нақты және практикалық өнімді (шығармашылық жұмысты) алуға білім беру бағыттылығын (оның мазмұнын, формалары мен әдістерін) анықтайтын принцип.

Өнімді оқыту -

1) нақты өмірлік жағдай түрінде ресімделген және педагогтың қолдауымен топ құрамында болып жатқан өнімді-бағдарланған іс-әрекет арқылы ұжымдағы жеке тұлғаның дамуына және ұжымның өзін дамытуға ықпал ететін нақты педагогикалық процесс;

2) өзі үшін де, айналасындағылар үшін де маңызды (оң) нәтижеге қол жеткізуге бағдарланған оқушылардың өз тәжірибесі негізінде нақты (оқу емес), әлеуметтік жағдайларда нәтижелі қызмет негізінде оқыту».

Бұл түсіндірмеден ұғынатынымыз «өнімді оқыту» оқушылардың өз тәжірибесі негізінде, нәтижелі іс-әрекет негізіндегі оқыту».

Өнімді оқыту туралы интернет желісіндегі материалдардан да көруге болады. В. Нистоцкая [8] оқытудағы өнімділік бұл оқушылардың білім беру мақсаттарына жету үшін өз ресурстарын қаншалықты жақсы пайдаланатынын білдіретінін айтады. Өнімді оқыту оқушылардың бұрыннан белгілі білімге жаңасын қосу арқылы алынған білім беру өнімін құруға бағытталатынын, оқушылар өздерінің идеяларын, болжамдарын, мәтіндерін, модельдерін, өнімдерін және т.б. (яғни, сыртқы білім беру өнімдерін) қалыптастыратынын, сондай-ақ, бұл үдерісте оқушы зерттейтін пәнге сәйкес келетін ішкі дағдылар мен қабілеттерді дамытатынын мазмұндайды.

Зерттеулерге сәйкес критериялды бағалау жүйесін оқыту үдерісіне енгізу себебінің бірі – оқушылардың оқу үлгерімінің және олардың көрсеткіштерінің жылдан жылға төмендеуі. Оның көптеген себептері бары белгілі және солардың бірі – оқыту үдерісінің өнімділігінің төменділігі.

Оқыту үдерісін өнімді етудегі жұмыстарды анықтау психологтардың, педагог-психологтардың, мектеп мұғалімдерінің жүйелі қызметі ретінде қарастырылғаны дұрыс болады. Оқу үлгерімі төмен оқушылардың дені психикалық дамуы тежелген оқушылардың болуы психологтардың жұмысын қосымша қажет ететінін көрсетеді. Оқыту үдерісін өнімді ету бойынша бірқатар ғалымдар өздерінің зерттеулерін жүргізген және өзіндік анықтамаларын берген. М.И. Башмаков өнімді оқыту мен оның мазмұндық ерекшеліктерін төмендегіше сипаттайды: «Өнімді оқытудың негізі білім берудің ең маңызды мақсаты болып табылатын жеке тұлғаның жеке дамуын қамтамасыз ететін өнімді іс-әрекеттер. Ол жеке өсуді және жеке дамуды, тұлғааралық дағдыларды, қатысушылардың өзін-өзі анықтауын қамтамасыз етуге бағытталған өмірлік дағдыларды қалыптастыру» [9, 6-б.]. Өнімді іс-әрекеттер оқыту мен оқудағы, яғни мұғалімнің оқу жұмыстарын ұйымдастыруы мен оқушының оқу әрекеттері ретінде көрінеді.

Оқыту үдерісінің өнімділігі және оған ықпал ететін басты факторларды анықтаған педагог ғалым В.П. Подласый, олардың негізгі 4 түрін атап көрсетеді [10, 345-б.], олар:

- 1) оқу материалдары;
- 2) ұйымдастырушылық-педагогикалық ықпалдар;
- 3) оқушының оқуы;
- 4) уақыт.

Оқу материалының өзі: объективті ақпарат және дидактикалық өңделген деп ажыратуға болады. Объективті ақпаратқа қатыстысы жалпы факторлар: мазмұнын, оқу материалының санын, оның сапасын, баяндау формасын (баяндау тәсілі, құрылымы, баяндау қолжетімділігі) қамтитынын көруге болады. Мазмұндаудан көріп тұрғанымыздай негізгі фактор ретінде оқу материалы алынады. Ал, оқу материалдары мектептегі оқу пәндері бойынша білім мазмұнын анықтаудағы құжат - оқулықтан алынатыны белгілі. Десек те оның түсінікті болуы мұғалімге (немесе отбасында оқушының ата-анасына), яғни ұйымдастырушылық-педагогикалық ықпалға байланысты екендігін көруге болады.

Ұйымдастырушылық-педагогикалық ықпалды құраушыларды төмендегідей көрсетуге болады: оқыту және оқу әдістері, ұйымдастыру формалары (басты және көмекші), оқу жағдаяттары (дайын оқу материалдарын ұсыну, табиғи өзіндік оқу-іздену, оқушылардың танымдық белсенділігін басқару және т.б.), педагогтың жұмыс қабілеттілігі (еңбек ұзақтылығы, жүктеме, ауысым, еңбек пен демалыстың кезектесуі, ширек, апта күндері, еңбек режимі, жасы және т.б.), оқушылардың жұмыс қабілеттілігін, жұмыс нәтижелерін бақылау және тексеру, оқу сабақтарының типі мен құрылымы, алған білім, іскерлікті практикалық тұрғыдан қолдану, оқу құралдарын қолдану, оқу үдерісі жабдықтары, оқыту шарттары (санитарлық-гигиеналық, психофизиологиялық, этикалық, ұйымдастырушылық,

педагогикалық және оқу жұмысындағы моральдық ақуал, педагогтар мен оқушылардың өзара ынтымақтастығы, педагогтар мен ата-аналардың өзара қатынасы, т.б.).

Ұйымдастырушылық-педагогикалық ықпал ету факторы, әсіресе, білім беру мекемелеріндегі педагогтардың (мұғалімдердің және отбасында ата-ананың) ұйымдастыру, оқыту және тәрбиелеу функцияларын жүзеге асыруға байланысты екендігін естен шығармау керек. Сабақ уақытында мұғалімнің іс-әрекеті ұйымдастырушылық-педагогикалық ықпалдың негізін құраушы болып табылады.

Сонымен қатар, зерттеулерге сәйкес өнімді оқытуды ұйымдастыру және оның барысы мен нәтижесін, өнімділігін бақылау-бағалау үшін педагогтың арнайы диагностикалық құзыреттілігі мен бақылау іскерліктерінің болуы керектігі де анықталған [11, 214–219-бб.; 12, 150–161-бб.].

Оқушының оқу мүмкіндігін сабақтағы және сабақтан тыс деп ажыратып, оның құраушыларын төмендегідей көрсетуге болады: жалпы дайындық деңгейі (эрудиция), белгілі оқу материалын меңгеруге, білім, іскерлік, дағдыларды игеру қабілеттілігі, оқу-танымдық іс-әрекетке жалпы қабілеттілігі, зейіннің жалпы сипаттамасы, нақты оқу пәнін зерделеу кезіндегі оқушылардың ойлау ерекшеліктері, ойлаудың жалпы сипаттамасы, оқу материалын саналы және берік меңгерудегі психологиялық ұстанымы (ішкі және сыртқы), оқыту мотивациясы, білімді, іскерлікті меңгеру ырғағы, оқушылар денсаулығы, оқушылардың жасы, олардың құндылық бағдарлары, өмірлік жоспарлары, тәртіптілігі мен жауапкершілігі, болашақ кәсіптік бағдары, өмірлік стилі (тәсілі) және т.б. себептері. Аталған фактор бойынша оқушының оқуға қабілеттілігі немесе жарамдылығы және олардың топтық, жеке дара оқуы да маңызды. Мұнда оқушының психикалық үдерістерді жүзеге асыру да осы факторлар аясында қарастырылады.

Оқушылардың өзіндік оқыту үдерісіндегі оқу мүмкіндіктерін құраушылар ретінде қарастырылатындары: өзіндік бақылау (көлемі, жиілігі, саны, жүйелі), еркі мен табандылығы, мақсат бағыттылығы, оқи алуы, режим және ұйымдастыру, жұмыс қабілеттілігі, құндылық бағдары, ынталануы, мотивациясы, денсаулық жағдайы, тұтастай алғанда танымдық іс-әрекетті қабылдау ерекшеліктері, қабілеттілігі, есте сақтау және меңгеру жылдамдығы, ойлау деңгейі ерекшеліктері, жас және жеке дара сипаттамалары және т.б. Бұл факторға оқушының оқуға бейімділігі, психикалық үдерістерді жүзеге асыруы мен ынта-ықыласы да қатысты болып табылады.

Уақыт факторы тікелей сабаққа және өзіндік дайындыққа қатысты қарастырылады. Аталған фактордың сабаққа қатысты құраушылары ретінде: білімді алғашқы қабылдаудағы және игерудегі, зерделеген оқу материалын бекіту мен тәртіпке келтіруге, бақылау, қайталау мен бекітудегі, есте ақпаратты сақтау уақыты, жаттығу жұмыстарын орындау және білімді қолдану уақыты, өткенді қайталау мен жүйелеу уақыты, жауап беруге дайындалу уақыты деп ажыратылады. Өзін оқытумен байланысты уақыт шығынын: үй жұмысын (тапсырмасын) орындау уақыты, қосымша әдебиеттерді оқу, факультатив және қосымша сабаққа қатысу, үйірме жұмысына қатысу, қызығушылығы бойынша сабақтарға қатысу уақыты деп ажыратылады.

Өнімді оқытудың уақыт факторы оқушылардың оқу жұмысында басты мәнге ие. Бұл фактор аталған басқа факторлармен байланысты және солардың оқытудағы үлесін, мәнін арттыруға бағытталады. Қазіргі кезеңде телефон ақпараттық-технологиялық құрал ретінде оқу материалдарын зерделеуге, ақпаратты алуға немесе беруге мүмкіндік беретін болса, екінші жағынан пайдалы жұмысты ұйымдастыруға кері әсерін тигізетін құрал ретінде телефон және оның ішіндегі кейбір бағдарламалардағы (тік-ток, т.б.) материалдарды бей-берекет көру оқу уақытын алатын «уақыт жұтушы» ретінде де қарастырылуда.

Оқыту үдерісінің өнімділігін оның құраушылары мен оған қатысушылардың іс-әрекеті тұрғысынан (Ю.К. Бабанский, И.В. Никишина) және білім сапасының жоғарылығын

қамтамасыз ететін құраушылар тұрғысынан (П.И. Пидкасистый, С. Абдукадырова) да қарастыруға болады. Сондай-ақ, оқыту үдерісінің өнімділігін мұғалімнің оқу жұмысын ұйымдастыру кезеңдеріне байланысты екендігін көруге болады, олар: мотивациялық, операциялық-танымдық, рефлексивтік-бағалаушылық.

С.А. Воеводина мен Т.Л. Жукова «Педагогика» оқу-әдістемелік кешенінде кез-келген жүйе сияқты оқыту үдерісі өзара байланысты жеке элементтерден және келесі компоненттерден тұратынын көруге болатынын жазады [13, 56–57-бб.], олар: мақсатты; ынталандырушы-мотивациялық; мазмұндық; операциялық-іс-әрекеттік (оқыту формалары мен әдістері); бақылау-реттеу; бағалау-нәтижелілік. Бұл компоненттер мұғалімдер мен оқушылардың өзара әрекеттесуінің белгілі бір циклін білдірумен қатар, оқыту үдерісінің өнімділігіне негіз болып табылатынын көрсетеді.

Педагог ғалымдардың (Ю.К. Бабанский, И.П. Подласый, П.И. Пидкасистый, И.В. Никишина, С. Абдукадырова және т.б.) еңбектеріне сүйене отырып, оқыту үдерісінің өнімділігіне ықпал ететін факторлар мен құраушылардың ішінен: мұғалімнің және оқушының жеке басы мен педагогикалық үдерістегі іс-әрекет түрлерін көруге болады. Ал, оқу материалы жоғарыда айтып өткендей, білім мазмұнын айқындайтын құжат болып табылғандықтан, оған қойылатын талаптарды (нені білуі тиіс, нені орындауы тиіс, нені меңгеруі тиіс) қанағаттандыруы керек. Мұғалімнің негізгі жұмысының бірі оқулықтағы оқу материалдарын дидактикалық өңдеу болып табылады. Уақыт факторы барлық құраушылардың жүзеге асырылуы мен оқушыларда қалыптастырылатын тәжірибелердің өндірілуіне тікелей байланысты.

Зерттеу тақырыбына сәйкес анықталатын ұғымның бірі – «бағалау». Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында «бағалау» ұғымына төмендегіше анықтама берілген [14]: «бағалау – әзірленген критерийлер негізінде білім алушылардың нақты қол жеткізген оқу нәтижелерін оқудан күтілетін нәтижелермен салыстыру процесі». Аталған білім беру стандартында мектептегі оқу жұмыстары барысы мен нәтижесін қалыптастырушы және жиынтық бағалау арқылы жүзеге асырылатыны айтылған. Қалыптастырушы бағалау [14]: оқушы сыныбында күнделікті оқу жұмысы барысында жүргізіліп, оқушыларда оқу материалдарын меңгерту мен іс-әрекеттерін қалыптастыруға сәйкес олардың мұғаліммен өзара жедел байланысын қамтамасыз ететін, педагогикалық үдеріске қатысушылар (оқушы мен мұғалім) арасындағы кері байланыс пен рефлексияны қамтамасыз етеді, әрі оқыту үдерісін жетілдіруге мүмкіндік беретін үдеріс құраушысы ретінде қарастырылады.

Оқытудың өнімділігін бағалау оқыту нәтижелерін бағалауға сәйкес жүзеге асырылатындықтан мұғалімдердің даярлығын қамтамасыз ету қажеттілігін көруге болады [15]. Оқыту нәтижесі және оның дәлелдеу объектісі ретінде негізінен үш құраушы алынады, олар: білімді ауызша немесе жазбаша растау, іс-әрекет барысы және оқушылардың әзірлейтін өнімдері (ол бұйым немесе жоба, т.б. болуы мүмкін). Аталған құраушылар өз кезегінде өнімді оқытуды анықтаудың объектілері болуы мүмкін және оларды бағалау қиындық тудыра қоймайды.

«Бағалау» ұғымына берілген түсіндірмелерден оның:

- орындалатын әрекеттің бекітілген нормаға, ережеге, нұсқауға сәйкес өту барысын анықтау үдерісі;
- педагогикалық диагностикалау (оқыту үдерісіне қатысты);
- баға берудегі жүзеге асырылатын үдеріс әрекеттері ретінде қолданылатынын көруге болады.

Оқыту үдерісінің өнімділігін бағалау үшін оның көрсеткіштерін анықтау қажет етіледі. Ол үшін осы бағытта жүргізілген зерттеу жұмыстары мен ғылыми мақалалардағы ой-пікірлер және мектептің практик мұғалімдерінің ұсыныстары да қарастырылды.

«Өнімділік», «Оқыту үдерісінің өнімділігі», «Оқытуды өнімді ету», оқыту үдерісінің өнімді болуына ықпал ететін факторлар жайлы білімдерінің бар болуы жайында және терминологиялық зерттеу жасау (анықтау эксперименті) мақсатында мектеп мұғалімдерінен/педагогтарынан сауалнама алынды (2021–2022 оқу жылдары, Түркістан және Кентау қаласы мектептері мұғалімдерінен). Сауалнамаға барлығы 165 мұғалім қатысып, зерттеу жұмысымыздың объективті болуына педагогтар өз үлестерін қосты. Сауалнама мазмұнына төмендегідей сұрақтар ұсынылды.

1. «Оқыту үдерісінің өнімділігі» (немесе «өнімді оқыту үдерісі») дегенімізді қалай түсінесіз?

2. «Оқыту үдерісін өнімді етудің» негізгі факторларын жазып көрсетіңіз.

3. «Өнімділік» терминін қай саламен байланыстыра аласыз? Оқыту/оқу жұмыстары үшін қатысын жазып көрсетсеңіз.

4. «Оқыту үдерісінің өнімділігін бағалау» дегенді сіз қалай түсінесіз?

5. Сабақтың (оқыту үдерісінің) өнімді болуы сіз үшін маңызды ма? Бар болса, қандай жағдайда көрініс табады?

6. Оқыту үдерісінің нәтижесін қалай бағалайсыз?

7. Уақыттың сіз үшін маңызы қандай және күніне оқу жұмысына неше уақыт көңіл бөлесіз?

8. Сабақта немесе сыныптан тыс кезінде оқушыларыңызға уақытты бағындыру немесе басқару жөнінде мағлұмат бересіз бе? Мәселен,

9. Оқыту үдерісінің өнімділігіне ықпал етуші факторлардан қайсы нұсқаларын таңдар едіңіз? Ең негізгілерін белгілеңіз.

- Ата-анасының ықпалы;
- Мұғалімнің педагогикалық-ұйымдастырушылық іс-әрекеті;
- Оқушының әлеуметтік жағдайы;
- Оқушының жеке қабілеттері;
- Мұғалімнің денсаулығы, көңіл-күйі;
- Оқушының денсаулығы мен көңіл-күйі;
- Мектептің материалдық базасы;
- Оқу материалдарының мазмұны;
- Уақыт;
- Сабақтан тыс қосымша сабақтарға қатысуы.

10. Оқыту үдерісі өнімді болу үшін сіз өз тарапыңыздан қандай іс-әрекет жасайсыз? (Мысалы; 1. Сабаққа ыждағаттылықпен дайындаламын; 2.....).

«Оқыту үдерісінің өнімділігі» немесе «оқытуды өнімді ету» дегенімізді қалай түсінесіз?» деген сұраққа 10 мұғалім «тиімді оқыту» десе, 13 мұғалім «нәтижелі оқыту», 23 мұғалім «сапалы оқыту», 29 мұғалім «ұтымды оқыту», 37 мұғалім «өмірде білімді қолдану», ал қалған 53 мұғалім сұраққа жауап бере алмады.

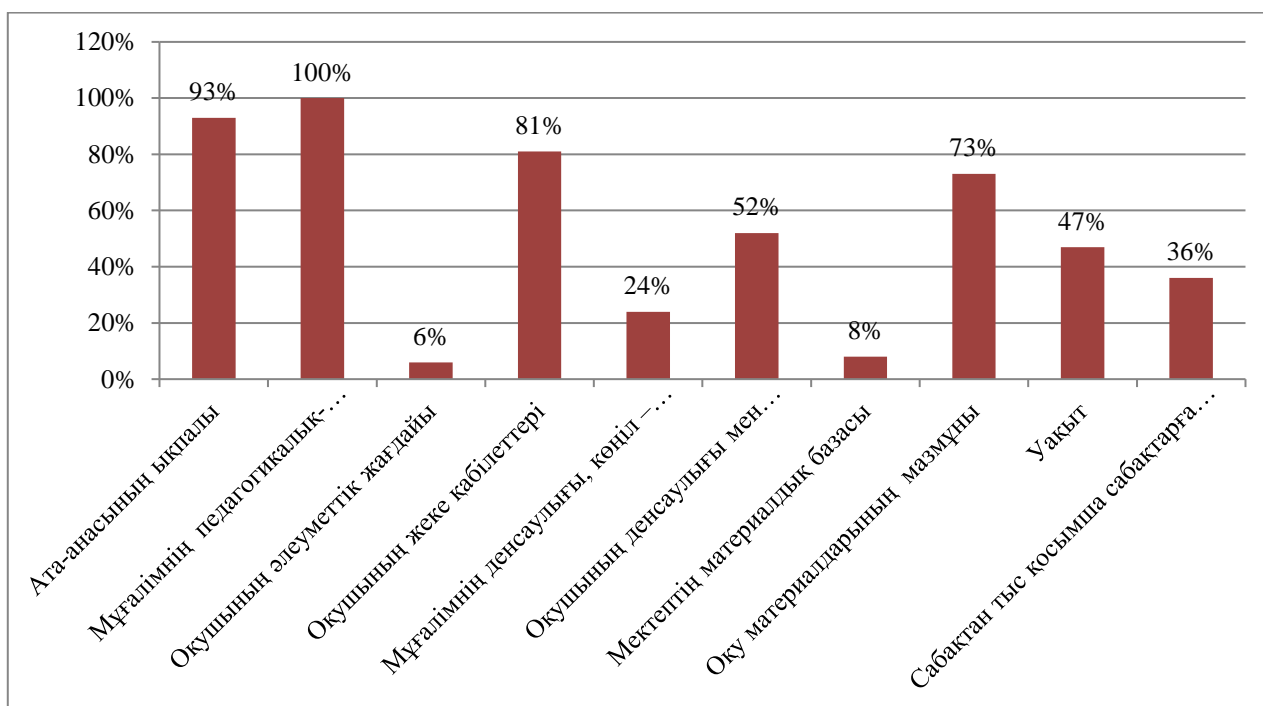
«Оқыту үдерісін өнімді етудің негізгі факторларын жазып көрсетіңіз» деген сауалға мұғалімдердің басым бөлігі (165 мұғалім) оқыту үдерісін өнімді етудің негізгі факторлары мұғалімнің біліктілігі, мұғалімнің сабақта тиімді әдістерді қолдануы мен мұғалімнің тәжірибесінің мол болуы деп жауап берген. Ал 147 мұғалім басты фактор - ата-анасының ықпалы оқытуды өнімді етудің негізгі факторы деп жауап берген. Оқушының жеке қабілеттері оқыту үдерісін өнімді етуде көрініс табатын фактор деп 128 мұғалім есептейді.

«Оқыту үдерісінің нәтижесін қалай бағалайсыз?» деген сұраққа мұғалімдер қалыптастырушы бағалау мен жиынтық бағалау арқылы бағалаймыз, критериялы бағалау арқылы оқытудың нәтижелілігін анықтай аламыз деп жауап берген.

«Сабақта немесе сыныптан тыс кезінде оқушыларыңызға уақытты бағындыру немесе басқару жөнінде мағлұмат бересіз бе?» деген сұраққа барлық мұғалім де «иә» деп жауап

берген. Алайда «Уақыттың сіз үшін маңызы қандай және күніне оқу жұмысына неше уақыт көңіл бөлесіз?» деген сұраққа 30 мұғалім бір тәуліктің жартысы - 12 сағат немесе одан да көп уақыт жұмсаймын десе, 48 мұғалім 7-8 сағат уақытым жұмысқа кетеді, 36 мұғалім 3-4 сағат уақытын жұмысқа арнаса, 75 мұғалім «уақытымды есептемеймін, жұмысқа байланысты» деп жауап берген. Бұл дегеніміз уақытты бағындыру немесе уақытты дұрыс қолдану жайында оқушыларға теориялық тұрғыда ғана айтылатынының дәлелі. Себебі мұғалімнің өзі уақытты дұрыс бағындыра алмайды. Сол себепті мұғалімдерге уақытты дұрыс қолдану/пайдалану жөнінде ақпарат беріп, нақты іс-әрекеттердің тізбегін жасап, жоспар құруды үйрету керектігін айқындайды. Бұл осы мақсатта мұғалімдермен арнайы әдістемелік курс ұйымдастырудың қажеттілігін көрсетті.

«Оқыту үдерісінің өнімділігіне ықпал етуші факторлардан қайсы нұсқаларды таңдар едіңіз? Ең негізгілерін белгілеңіз» деген сауалдың жауабын диаграммаға салғанда нәтижесі 1-суреттегідей көрініс берді.

1-сурет – Сауалнама нәтижелерінің үлесі

1-суретке сәйкес оқыту үдерісінің өнімділігіне ықпал ететін факторлардың жалпы теориялық тұрғыдан анықталған зерттеу нәтижелеріне сәйкестілігін көруге болады. Ал бізге қажеттісі оқыту үдерісінің өнімділігін бағалаудағы көрсеткіштерді анықтау және нақтылау.

Т.Б. Эминли өзінің зерттеуінде «оқыту үдерісінде еңбек өнімділігінің критерийі ретінде шығармашылық ойлауды дамыту негізінде бағдарламалық материалдың негізгі идеяларын игеру және қолдану» деп атап көрсетеді [16]. Оның көрсеткіштері ретінде мыналар атап көрсетіледі:

1) оқыту үдерісін қайта дайындауы, оқушылардың білім деңгейінің және олардың тәрбиесі мен мұғалімдердің педагогикалық шеберлігінің артуы. Адам іс-әрекетіндегі түпкілікті нәтиже сандық және сапалық көрсеткіштермен, материалдық және рухани құндылықтарды өндірудегі күш-жігерді жұмсауға ұқыпты караумен әрі олардың өнімділігімен сипатталады. Аталған көрсеткіш оқушылардың ақыл-ой, практикалық

іскерліктер мен дағдыларға сәйкес келетін білімді игеру барысында пайда болатын жағымды қасиеттерден көрінеді.

2) оқушылардың практикалық іскерліктер мен дағдыларды жүзеге асыруы. Бұл оқушылардың саналы іс-әрекетімен және дағдыларды орындау көмегімен жүзеге асырылады.

3) оқушылардың ақыл-ойының дамуы. Оқушылар білімді, іскерлік пен дағдыларды, белгілі бір қабілеттерді игерумен қатар, алған білімдерін жүйелеуге, талдауға, жалпылауға қол жеткізеді, қорытынды жасайды және оларды әртүрлі практикалық мақсаттарда пайдаланады. Осылайша қабылдау, есте сақтау, ес, сөйлеу, ойлау, қиял, зейін дамиды, яғни барлық ойлау қасиеттері мен қабілеттері (таланты) жетілдіріледі.

4) теорияны практикада қолдана білуі. Қолданылатын және қолдануға болатын білім шынайы болып саналады. Егер оқушы алған білімдерін практикалық іс-әрекетте пайдалана алмаса, онда бұл білім өз мағынасын жоғалтады. Қолдану сонымен бірге қабылдау сапасы, сонымен қатар білімді игеруі, оқушылардың зиятының даму деңгейі, олардың практикалық іс-әрекеті, іскерлігі мен дағдылары туралы түсінік қалыптастырады. Осылайша, теорияны практикада қолдана білу саналылықты, белсенділікті, тәуелсіздікті және қажетті білімнің, сапаның, шындықтың көлемін, сондай-ақ білім мен дағдылардың қалыптасуын қамтамасыз етеді. Саналы белсенділік келесі жағдайларда міндетті болып саналады: оқушы негізгі идеяны тез игере ала ма, сабақ барысында белсенді бола ма, ақылға қонымды сұрақтар қоя ма, сыныптастарының сұрақтарын дұрыс бағалай ала ма және т.б.

5) оқу еңбегіне үйренуі, материалды саналы түрде игеруі және саналы түрде оқуы, бір нәрсе туралы ұжымдық ойлауы арқылы ойды жеткізе білуі. Оқушылар ұжымдық әрекет етуді, ойлауды және шығармашылықпен айналысуды үйренуі керек. Сонымен қатар, сабақтарда әрбір оқушының білім беру сапасын, алған білімдерін, дағдыларын бағалауды өз бетінше бақылауға қол жеткізу керек. Оқытуға байланыстылық, ұжымдық шешім қабылдау, ұжымда өмір сүру қабілеті, өзін-өзі талдау және өзін-өзі тәрбиелеу қабілеті, білімді, іскерлікті, дағдыларды бағалау қалыптасады. Осының бәрі үй тапсырмасын орындауды, оқудағы қиындықтарды жоюда табандылықты қамтамасыз етеді.

6) оқушылардың дүниетанымы, өзіндік талдауы және білімділігі. Олар неғұрлым күрделі және жалпыланған көрсеткіштер болып саналады, олардың әрқайсысы оқу процесінің негізділігі мен критерийі ретінде әрекет етеді.

Зерттеуші Т.Б. Эминли осылайша, аталған критерий бойынша оқытудың өнімділігі туралы көрсеткіштермен ұтымды және орынды ойын айтады.

Зерттеу объектісі, пәні мен оқыту деңгейіне байланысты оқытудың өнімділігін құраушылардың әртүрлі болып келетінін көруге болады.

Сонымен қатар, білім алушылардың жалпы оқу, зерттеу жұмыстары, қоғамдық-әлеуметтік өміріне байланысты өнімділіктің төмендегілерді қамтитынын көруге болады [17]:

- оқу іс-әрекетіндегі жетістіктері;
- ғылыми-зерттеу іс-әрекетіне қатысуы;
- ғылыми басылымдарда жарияланымдардың болуы;
- белсенді өмірлік ұстанымдары;
- оқытумен тікелей байланысты емес спорттық, шығармашылық немесе өзге де іс-әрекеті;
- жаңа білім, қосымша дағдылар мен құзыреттіліктерді алуға ұмтылуы.

Сонымен, оқытудың өнімділігін «өнімділік» ұғымына берілген түсіндірмелер тұрғысынан қарастыру керектігін көруге болады.

Қорытынды

Зерттеу жұмыстарын, мектеп практикасын зерделеу, талдау жасау негізінде және жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында критериалды бағалау технологиясына сәйкес оқыту үдерісінің өнімділігін төмендегідей көрсеткіштермен беруге болады деп білеміз.

1. Оқушылардың оқу-ұйымдастырушылық, ақпараттық іскерлікті жеткілікті түрде меңгеруі. Бұл көрсеткіште оқушылардың оқу жұмыстарын ұйымдастырудағы оқу іскерліктері оқу еңбегіне үйренуді, материалды саналы түрде меңгеруді, саналы түрде оқуды қарастырады. Аталған көрсеткіштің қамтамасыз етілуі жаңартылған білім беру жағдайына сәйкес оқыту үдерісі қайта құрастыруға байланысты. Бұл көрсеткіштің өз кезегінде одан ары тереңдей ажыратылуы өнімділікті шынайы бағалауға мүмкіндік береді.

2. Оқушылардың саналы түрде рефлексия мен кері байланысты мұғалімге, оқушыға, оқушыларға беруі. Бұл көрсеткіш жеке, жұптық, ұжымдық ойлау мен сұрау арқылы да жүзеге асырылуы мүмкін. Оның үстіне топтық жұмыс жасау арқылы жүзеге асырылуы көптеген сапалық қасиеттердің қалыптасуы мен қалыптасқандығын көрсетеді. Аталған көрсеткіште өзін-өзі және өзгені бағалауды да жүзеге асыру мүмкіндігі қарастырылады.

Бұл көрсеткіш негізінен мұғалімнің оқушылардың эмоционалдық көңіл-күйін анықтауға, оқудағы іс-әрекетке, оқыту мазмұнын меңгеруге бағытталуына байланысты нәтижелі болады.

3. Оқушылардың білім деңгейінің (Блум таксономиясы бойынша) артуы. Бұл негізінен мұғалімнің мұғалімдердің педагогикалық шеберлігіне байланысты. Білім деңгейінің артуы оқушылардың оқу интеллектуалдық іскерліктерін жүзеге асыруға байланысты. Мұнда мұғалімнің оқу мақсатына сәйкес педагогикалық тапсырмаларды (сұрақ, оқу есептері, тестік тапсырмалар, т.б.) құрастыру мен солар бойынша оқытуға байланысты жеткілікті шарттың орындалуы басты мәнге ие.

4. Оқушылардың практикалық іскерліктер мен дағдыларды немесе психомоторлы дағдыларды жүзеге асыруы. Бұл негізінен оқушылардың зерделеген оқу материалдары бойынша саналы іс-әрекеттерді практикада жүзеге асыруын қамтиды. Негізінен практикалық сабақтарға байланысты болып табылады. Оқушылардың оқу іскерліктері ішінен коммуникативтік және практикалық дағдыларды қамтиды.

5. Оқушылардың оқу-тәрбие үдерісіне эмоционалдық-құндылықтық қатынасының тұрақты болуы. Бұл негізінен оқудағы саналы белсенділігін, оқу жұмыстарын орындаудағы тұрақтылығы, қиындықтарды түзету сияқты құраушыларды қамтуы тиіс.

Жалпы алғанда, егер егер оқытудың өнімділігін білім берудегі критерий деп алатын болсақ, онда осы аталғандар оның көрсеткіштерін анықтайды. Егер де оқытудың өнімділігін бағалаудағы аталған бес көрсеткішті критерий деп қабылдасақ, онда олардың көрсеткіштері атауына сәйкес анықталады және нақтыланады.

Сонымен, оқытудың өнімділігі жоғарыда айтып өткендей, бірнеше фактордан тұрады деп білетін болсақ, оқыту үдерісінің өнімділігін бағалау оқушының оқу «өнімділігіне» сәйкес критерийлермен немесе көрсеткіштермен бағалануы тиіс.

Көптеген зерттеулерде біз атап көрсеткен оқытудың өнімділігін құраушылар жеке-жеке зерттелген. Біздің ойымызша оқыту үдерісінің өнімділігі оған ықпал ететін факторлар тұрғысынан ғана өнімді болатын болса, оның өнімділігін де мүмкіндігінше кешенді түрде зерттеу қажет деп білеміз. Осы жағдайда ғана толық мәнді оқыту үдерісін және оқытудың өнімділігін жоғарылата аламыз деп білеміз.

Мақалада ұсынылған оқытудың өнімділігін бағалаудағы анықталған көрсеткіштер (критерийлер) зерттеуші тарапынан түрлендірілуі де мүмкін. Оқытудың өнімділігі ол мұғалімнің оқыту үдерісін жоспарлауға, ұйымдастыруға және өткізуге тікелей байланысты болып табылады.

Мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің «Болашақ тарих мұғалімдеріне «Қазақстан тарихы» пәнін оқыту әдістемесін ақпараттық және цифрлық технологияларды пайдалану арқылы дамыту» (ЖТН: АР19679946) тақырыбындағы гранттық қаржыландыру жобасын жүзеге асыру аясында орындалды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі / Жалпы ред. басқ. Т. Жанұзақов. – Алматы: Дайк-Пресс, 2008. – 968 б.
2. Казахско-русский словарь / под ред. Р.Г. Сыздыковой, К.Ш. Хусаин. – Алматы: Дайк-Пресс. 2008. – 962 с.
3. Ожегов С.И. Словарь русского языка / под ред. Н.Ю. Шведовой. – 21-е. изд., перераб. и доп. – М.: Рус.яз., 1989. – 924 с.
4. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: Педагогика және психология / жалпы ред. басқ. А.Қ. Құсайынов. – Алматы: «Мектеп» баспасы ЖАҚ, 2002. – 256 б.
5. Образование и наука. Энциклопедия словарь / Гл. ред. Ж.К. Туймебаев. – Алматы: Фолиант, 2008. – 448 с.
6. Слостенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Общая педагогика: Учеб. пособие для студ. высш.учеб. заведений / Под ред. В.А. Слостенина. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – Ч. 1. – 288 с.
7. Социально-педагогический словарь. [Электронный ресурс]. URL: http://elibrary.sgu.ru/uch_lit/505.pdf С.83 (дата обращения 30.12.2018)
8. Нистоцкая В. Что такое продуктивное обучение? [Электронный ресурс]. URL: <https://www.shkolazhizni.ru/school/articles/42600/?scheme=https> (дата обращения 22.07.2020)
9. Башмаков М.И. Что такое продуктивное обучение // В кн.: Теория и практика продуктивного обучения. – М.: Народное образование, 2000. – С. 6–14.
10. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2 кн. – М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.
11. Ортаев Б.Т., Берік Н.Б., Абдиева Ж.К. Өнімді оқытуды ұйымдастырудағы педагог-психологтың диагностикалық құзыреттілігінің мәні мен мазмұны // «Өзбекәлі Жәнібек оқулары - 2019» Х халықар. ғыл.-тәжіриб. конф. мат. – Түркістан, 2019. – Б. 414–419.
12. Ортаев Б.Т., Исаев А.И., Туна С. Болашақ мұғалімдердің бақылау іскерліктерін қалыптастыру қажеттілігі // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2020. – №2. – Б. 150–161.
13. Воеводина С.А., Жукова Т.Л. Педагогика: учеб.-метод. комплекс для студентов 3 курса специальности 1-21 05 06 «Романо-германская филология». – Новополюк: ПГУ, 2010. – 256 с.
14. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы. [Электронды ресурс]. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031> (қаралған күні 19.10.2022)
15. Tuna S., Ortayev B., Boranbayeva A., Isaev A., Isaev G., Mussabekova G. Preparing future teachers to evaluate learning outcomes // Opción. – 2019. Año 35, Regular No.90-2. – P. 385–402.
16. Эминли Т.Б. Показатели продуктивности учебной деятельности [Электронный ресурс]. URL: <http://jurnal.org/articles/2009/ped3.html> (дата обращения 19.10.2022)
17. Как учиться меньше, но лучше? [Электронный ресурс]. URL: <https://sredaobucheniya.ru/media/kak-rovisit-productivnost-obucheniya> (дата обращения 19.10.2022)

REFERENCES

1. Qazaq tilinin tusindirme sozdigi [Explanatory dictionary of the Kazakh language] / Jalpy red. basq. T. Januzaqov. – Almaty: Daik-Press, 2008. – 968 b. [in Kazakh]
2. Kazahsko-russkiy slovar [Kazakh-Russian dictionary] / pod red. R.G. Syzdykovo, K.Sh. Husain. – Almaty: Daik-Press. 2008. – 962 s. [in Russian]

3. Ojegov S.I. Slovar russkogo iazyka [Dictionary of the Russian language] / pod red. N.Iu. Shvedovoi. – 21-e. izd., pererab. i dop. – M.: Rus.iaz., 1989. – 924 s. [in Russian]
4. Qazaq tili terminderinin salalyq gylymi tusindirme sozdigi: Pedagogika jane psihologia [Field scientific and explanatory dictionary of terms of the Kazakh language: Pedagogy and psychology] / jalpy red. basq. A.Q. Qusaiynov. – Almaty: «Mektep» baspasy JAQ, 2002. –256 b. [in Kazakh]
5. Obrazovanie i nauka. Enciklopedia slovar [Education and science. Encyclopedia Dictionary] / Gl. red. J.K. Tuimebaev. – Almaty: Foliant, 2008. – 448 b. [in Russian]
6. Slastenin V.A., Isaev I.F., Shiiianov E.N. Obshaia pedagogika [General pedagogy]: Ucheb. posobie dlia stud. vyssh. ucheb. zavedeniy / Pod red. V.A. Slastenina. – M.: Gumanit. izd. centr VLADOS, 2002. – Ch. 1. – 288 s. [in Russian]
7. Socialno-pedagogicheskiy slovar [Social and pedagogical dictionary]. [Electronic resource]. URL: http://elibrary.sgu.ru/uch_lit/505.pdf S.83 (date of access 30.12.2024) [in Russian]
8. Nistockaia V. Chto takoe produktivnoe obuchenie? [What is productive learning?] [Electronic resource]. URL: <https://www.shkolazhizni.ru/school/articles/42600/?scheme=https> (date of access 22.07.2020) [in Russian]
9. Bashmakov M.I. Chto takoe produktivnoe obuchenie // V kn.: Teoria i praktika produktivnogo obucheniya [What is productive learning // In: Theory and practice of productive learning]. – M.: Narodnoe obrazovanie, 2000. – S. 6–14. [in Russian]
10. Podlasyi I.P. Pedagogika. Novyi kurs: Uchebnik dlia stud. ped. vuzov: V 2 kn. [Pedagogy. New course: Textbook. In 2 books] – M.: Gumanit. izd. Centr VLADOS, 1999. – Kn. 1: Obshie osnovy. Process obucheniya. – 576 s. [in Russian]
11. Ortaev B.T., Berik N.B., Abdieva J.K. Onimdi oqytudy uiymdastyrudagy pedagog-psihologtyn diagnostikalyq quzyrettiliginin mani men mazmuny [The meaning and content of the diagnostic competence of a teacher-psychologist in the organization of productive learning] // «Ozbekali Janibek oqulary - 2019» X halyqar. gyl.-tajirib. konf. mat. – Turkistan, 2019. – B. 414–419. [in Kazakh]
12. Ortaev B.T., Isaev A.I., Tuna S. Bolashaq mugalimderdin baqylau iskerlikterin qalyptastyru qajettiligi [Future teachers need to develop control skills] // Iasau universitetinin habarshysy. – 2020. – №2. – B. 150–161. [in Kazakh]
13. Voevodina S.A., Jukova T.L. Pedagogika: ucheb.-metod. kompleks dlia studentov 3 kursa specialnosti 1-21 05 06 «Romano-germanskaia filologiya» [Pedagogy: educational method. complex]. – Novopolock: PGU, 2010. – 256 s. [in Russian]
14. Mektepke deiingi tarbie men oqytudyn, bastauysh, negizgi orta, jalpy orta, tehnikalyq jane kasiptik, orta bilimnen keingi bilim berudin memlekettik jalpyga mindetti standarttaryn bekitu turaly. Qazaqstan Respublikasy Oqu-agartu ministriniñ 2022 jylgy 3 tamyzdagy №348 buirygy [Order of the Minister of Education of the Republic of Kazakhstan dated August 3, 2022 No.348 On approval of mandatory state standards for preschool education and training, primary, basic secondary, general secondary, technical and vocational, post-secondary education.]. [Electronic resource]. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031> (date of access 19.10.2022) [in Kazakh]
15. Tuna S., Ortayev B., Boranbayeva A., Isaev A., Isaev G., Mussabekova G. Preparing future teachers to evaluate learning outcomes // Opción. – 2019. Año 35, Regular No.90-2. – P. 385–402.
16. Eminli T.B. Pokazateli produktivnosti uchebnoi deiatelnosti [Indicators of productivity of educational activities]. [Electronic resource]. URL: <http://jurnal.org/articles/2009/ped3.html> (date of access 19.10.2022) [in Russian]
17. Kak uchitsia menshe, no luchshe? [How to study less but better?] [Electronic resource]. URL: <https://sredaobucheniya.ru/media/kak-povisit-productivnost-obucheniya> (date of access 19.10.2022) [in Russian]